

Posudek oponenta disertační práce Víta Ulmana
„Proměny poezie japonských středověkých zenových mnichů“
předkládané v roce 2019 v Ústavu Dálného východu

Považuji za nutné v úvodu zdůraznit, že si autor vybral jedno z nejobtížnějších témat japonské literární historie. Pracuje s básněmi japonských zenových mnichů vnímajících - obdobně jako zenoví mniši čínští - svět jako paradox a vyjadřujících svá nazření formou čínských básní *ši*. Pro práci s těmito texty nestačilo zvládnout středověkou variantu japonské literární čínštiny a prozodická pravidla čínské poezie. V konkrétním případě analýzy tvorby Gidóa Šúšina a Zekkaie Čúšina se Vít Ulman musel zevrubně obeznámit jak s literární, tak i s politickou a náboženskou situací ve středověkém Japonsku, kde měli mniši z klášterů Gozan do značné míry výsadní postavení a kde jejich tvorbě věnovali pozornost literáti z nejvyšších společenských vrstev. Toto vše autor ve své disertační práci zohlednil jak v obecném výkladu, tak i v konkrétních rozborech jednotlivých básní.

Počáteční autorův nástin odlišností západní aristotelské a východní konfuciánské poetiky vede čtenáře k lepšímu porozumění veršům analyzovaným v hlavní stati. Totéž platí i o vysvětlující pasáži v Úvodu, která se týká staletého procesu přejímání prvků čínské kultury do kultury japonské a jejich postupné japanizace. Rozumíme badatelskému záměru autora, jehož ambicí je analýza textů, které, dle jeho soudu, dosud nebyly prozkoumány v dostatečné míře jednak jako formálně uzavřené jednotky, jednak jako kontextově zapojená a svým obsahem významná sdělení, i jako autentická svědectví básnického umu tvůrců sdílejících tradice japonské kultury v daném místě a čase. Několikastránkové vysvětlující pasáže z oblastí poetiky, literární kritiky i dějin japonského středověku přispívají k porozumění analyzovaných textů a svědčí o autorově erudici. Cíl hlavní stati (s. 40 – 175) je: „komplexně analyzovat tvorbu“ Gidóa a Zekkaie a „porovnat výsledky této analýzy s tradičním diskursem o jejich poezii“ (s. 40).

Autor v Úvodu formuluje „hypotézu“ - vyznívající ovšem ne jako domněnka, ale jako tvrzení - že, cit. „Přechod básnických tropů z čínské poezie do poezie klášterů Pěti hor byl velice rychlý díky úzkému osobnímu kontaktu a jednotnosti básnické formy a jazyka...“ atd. (viz s. 11). Cíli autora začínáme lépe rozumět až na další stránce (12), kde říká: „Obraz básnické tvorby Gidóa a Zekkaie však není založen na jednoduché dichotomii, jak ji popisuje většina tradičních komentářů. Rozdíly mezi nimi se neomezovaly pouze na rovinu sekulární/sakrální a opozici preference prózy a poezie.“ Vědom si obtížnosti vytčeného úkolu, věnuje V. Ulman pozornost „základním pojmům,“ přístupům k nim a způsobům užití „moderních literárních teorií vhodných pro tuto práci“, (s. 13). Na třech stránkách (17 – 19) pak shrnuje „postupy literární vědy patřící k tradici strukturalizmu a sémiotiky“ a dospívá k závěru, že „Kognitivně poetický přístup k analýze textu je obzvláště vhodný pro zkoumání čínsky psaných básní *shi*“ (s. 19) Podrobněji je tato forma popsána v oddílu 1.3. Hlavní stať (Kapitola 2 do řady pododdílů) obsahuje analýzy básní Gidóa a Zekkaie s cílem provést jejich detailní srovnání v souladu s přijatými teoretickými postuláty. V podrobných rozborech jednotlivých básní poukazuje autor mimo jiné např. na důležitost prozaických úvodů pro pochopení atmosféry ve chvíli vznikání každé jednotlivé básně. Zmiňuje nejen formální (lexikální, prozodické či žánrové) charakteristiky zkoumaných veršů, ale i společenské či přírodní okolnosti včetně náznaků básníkova vnitřního rozpoložení. O důkladnosti

Ulmanových analýz svědčí hned příklad první básně (2. 1. 1. 1.) z tematického okruhu „Interakce se světskou mocí“ rozebrané na více než čtyřech stránkách, na nichž autor systematicky vrší důkazy, aby dospěl k závěru, že v dané básni dochází „k úplné konverzi ze středověké japonštiny do literární čínštiny. A to znamená v rámci poezie překročení hranice mezi totálně odlišnými světy“ (s.45). Tuto konkrétní analýzu doplňuje osm poznámek pod čarou a v hlavním textu ještě odkazy na názory literárních kritiků či teoretiků, kteří se o stejném textu zmiňují. Obdobně je ve dvanácti tematických okruzích analyzováno 47 Gidoových a v devíti tematických okruzích 40 Zekkaiových básní. Z výsledků analýzy těchto dvou souborů vychází autor při srovnání tvorby obou zkoumaných básníků ze tří hledisek: využívání odkazů na díla dřívějších básníků, podobnosti tematických okruhů a zvolené formy jednotlivých básní. Rozdílnost tvorby obou básníků shledává autor „ve výstavbě fikčních světů“ (s. 172) a v řadě dalších zajímavých jevů (viz např. srovnání výskytu barev, s. 173). Nakonec dospívá i k zjištění rozdílnosti povah zkoumaných básníků a charakterizuje Gidóa jako člověka niterného na rozdíl od Zekkaie vidoucího svět převážně zvenčí. Ve 3. kapitole (ss. 178 – 189) autor popisuje vznik čínsko-japonské řazené básně *wakan renga*, unikátního počínu v japonské literární historii, na němž se Gidó a Zekkaie podíleli. Významný je také Ulmanův rozbor a překlad tohoto kolektivního básnického díla čítajícího sto veršů. Ve 4. kapitole se autor věnuje poezii Gidóova a Zekkaiova současníka, mnicha Šótecua – „ideálního autora pro porovnání čínsky a japonsky psané poezie“ dané doby (ss. 190 – 196). Autor tak ještě rozšiřuje svůj obraz středověké japonské poezie, který v poslední kapitole doplňuje o ukázkou tvorby pozdějších zenových mnichů v rámci literatury klášterů Gozan. Je to záslužné nejen v kontextu této disertační práce, ale i proto, že jde o autory u nás dosud neznámé.

Formální úroveň hodnotím jako velmi dobrou, zaznamenala jsem pouze několik drobných nedostatků:

Str. 14: stylistická neobratnost: ...v době, o které se budeme převážně bavit (hovorový výraz).

Str. 15: poznámka č. 11 – není uveden překladatel citátu do češtiny.

Str. 16: stylistická neobratnost: ... Na zkoumaná literárního díla se mám v záměru dívat jako ...

Str. 27: u jména Donald Keen není uveden rok narození a úmrtí.

Str. 170: terminologická neobratnost: Co se týče tematické úrovně poezie...

Str. 205: nevhodně počestěný anglicismus: ... a zároveň s dvorskou šlechtou interagovali.

Pochvalu a uznání si V. Ulman zaslouží za to, že pracuje „s originály v klasické čínštině, jež pocházejí z kritických japonských vydání založených na nejstarších zachovaných manuskriptech“ (s.21). V oddílu 1.5 - rešerše nastudované a použité literatury -, která je jinak velmi impozantní a chvályhodná - postrádám odkaz na dílo významného literárního historika Koniši Džin'ičiho (1915 – 2015), který se ve třetím dílu (v kapitole 13) Dějin japonské literatury (1953) podrobně věnuje poezii zkoumané zde Vítem Ulmanem.

Ulmanova práce rozhodně není „mechanickým kompilátem“. Naopak, je výsledkem dlouhodobé důkladné práce s obtížnými primárními texty a dlouhou řadou sekundárních zdrojů. Rozborem básnických textů například dokázal, jak se v poezii srovnávaných básníků odráží skutečnost, že jeden z nich měl a druhý neměl zkušenost s dlouholetým pobytem v cizí zemi (Číně) i jak ten, který tuto zkušenost neměl (Gidó), složil „větší množství básní o věcech“ (s. 171) jako „nový štětec“ nebo „rákos“. Rozsah a důkladnost analýzy rovněž opravňuje autora oponovat v názorům autorit (Keen, Pollack, s. 171).

Dotazy k obhajobě:

Autorům Pěti hor je přičítána také zásluha na uvedení čínského neokonfucianismu do japonského prostředí. Souvisí to i s Vaším tématem?

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a v předběžně ji klasifikuji jako *prospěl*.

7. 9. 2019

Zdeňka Švarcová